

## ԱՄՆ-Ի ԱՐՉԱԳԱՆՔԸ «ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳԱՐՆԱՆԸ»

*Անի Գրիգորյան*

2011 թ. սկիզբը Մերձավոր Արևելքում նշանավորվեց քաղաքական անհանգստությունների և փոփոխությունների մեծ ալիքով, որը սկիզբ առավ Թունիսում՝ տարածվելով դեպի Եգիպտոս, Լիբիա, Սիրիա և տարածաշրջանի այլ երկրներ: Այս իրադարձությունները հայտնի են «Արաբական գարուն» անվանումով: Բողոքի ցույցերն ուղղված էին գործող իշխանությունների դեմ: Ցուցարարները պահանջում էին նոր և արդար իշխանություն, մարդու իրավունքների պաշտպանություն, արժանավայել կյանք: Արաբական երկրներում տեղի ունեցող իրադարձությունների պայմաններում, սեփական տնտեսական, քաղաքական, ինչպես նաև ռազմավարական շահերը հաշվի առնելով, ԱՄՆ-ը չէր կարող չեզոք քաղաքականություն վարել տարածաշրջանում: Ուսումնասիրելով պաշտոնական Վաշինգթոնի, իսկ մասնավորապես, նախագահ Բարաք Օբամայի և պետքարտուղար Հիլարի Քլինթոնի կողմից հնչեցված հայտարարությունները՝ հասկանալի է դառնում, որ ԱՄՆ-ի ներգրավվածությունը «Արաբական գարնան» գործընթացներում առնչվում է հետևյալ բնագավառներին.

- մարդու իրավունքների պաշտպանություն,
- ժողովրդավարական կարգերի հաստատում,
- ազատ համագործակցության գոտու ստեղծում:

### **Թունիս**

Մերձավոր Արևելքում անհանգստությունները սկսվեցին Թունիսից: 2010 թ. դեկտեմբերին մանրավաճառ Մուհամմեդ Բուազիզին ինքնահրկիզվեց՝ այդպես իր բողոքը հայտնելով երկրում տիրող անհավասարության և անարդարության դեմ: Այս իրադարձությունը զանգվածային բողոքի ցույցերի սկիզբ հանդիսացավ, որն աստիճանաբար տարածվեց այլ արաբական երկրներ: Դրանց առաջացման համար Թունիսում գոյություն

ունեին մի շարք նախադրյալներ՝ փոքր տարածք, կիրթ միջին խավ, կանանց հասարակական և տնտեսական ազատություն, սերտ համագործակցություն Եվրոպայի մի շարք երկրների՝ մասնավորապես՝ Մեծ Բրիտանիայի և Ֆրանսիայի, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի հետ: Չնայած Թունիսի հետ սերտ համագործակցությանը՝ ԱՄՆ պաշտոնյաները պարբերաբար քննադատությամբ են հանդես եկել Թունիսի նախագահ Բեն Ալիի վարչակարգի վերաբերյալ՝ շեշտելով ազատ խոսքի, արդար և թափանցիկ ընտրությունների, ինչպես նաև քաղաքական իրավունքի բացակայությունը: Թունիսի և ԱՄՆ-ի հարաբերությունները նշանավորվում են բազմամյա համագործակցությամբ, որն արտահայտվել է ԱՄՆ-ի կողմից Թունիսին տրամադրած ռազմական և ֆինանսական աջակցությամբ:

2011թ. հոկտեմբերի 7-ին Թունիսի վարչապետի հետ հանդիպման ժամանակ նախագահ Օբաման հույս հայտնեց, որ Թունիսի և ԱՄՆ-ի միջև երկարամյա համագործակցությունը կշարունակվի նաև ապագայում: Նա նաև նկատեց, որ անցումը քաղաքական նոր համակարգի անխուսափելի է դարձնում բարեփոխումները նաև տնտեսական համակարգում<sup>1</sup>: ԱՄՆ-ի Պետդեպարտամենտի հրապարակած տվյալների համաձայն՝ 2011թ. հեղափոխությունից ի վեր ԱՄՆ-ն Թունիսին տրամադրել է ավելի քան 350 միլիոն դոլար՝ ուղղված վերջինի տնտեսության և մասնավոր սեկտորի զարգացմանը, խաղաղության հաստատմանն ու կայունացմանը, ինչպես նաև ժողովրդավարության և քաղաքացիական հասարակության կառուցմանը<sup>2</sup>:

2011թ. հոկտեմբերի 23-ին նախագահ Օբաման Թունիսի ժողովրդին շնորհավորական խոսքով դիմեց առաջին ժողովրդավարական ընտրությունների կապակցությամբ՝ նշելով,

<sup>1</sup>Remarks by Barack Obama, Prime Minister Essebsi of Tunisia, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2011/10/20111007184707su0.5000814.html#axzzlovLJRiLh>(մուտք՝25.03.2013թ.)

<sup>2</sup>US Government Assistance to Tunisia, <http://www.state.gov/s/d/met/releases/198355.htm> (մուտք՝06.05.2013թ.)

որ դա կարևոր քայլ էր, «որը փոխեց պատմության ընթացքը և սկիզբ դրեց Թունիսի զարգացմանը և բարգավաճմանը»<sup>3</sup>:

2012թ. փետրվարի 25-ին Թունիսի վարչապետ Մունսեֆ Մարգուկիի հետ հանդիպումից հետո ԱՄՆ պետքարտուղար Հիլարի Բլինթոնը հայտարարեց, որ Թունիսի հեղափոխությունը դրական ազդեցություն է ունեցել թունիսցիների կյանքի վրա, որտեղ քաղաքական գործընթացները հարթ էին ընթանում, և ժողովրդավարացումը կարելի էր համարել հաջողված: Նա նաև նշեց, որ «Թունիսն ունի ԱՄՆ լիակատար աջակցությունը երկիրը ոտքի կանգնեցնելու գործընթացում»<sup>4</sup>:

Թունիսի դեպքում անցումը դեպի ժողովրդավարություն և կայունացում նկատելի է: Սակայն 2013 թ. փետրվարին ընդդիմադիր ուժերի առաջնորդի՝ Շուքրի Բելաիդի սպանությունից հետո կրկին անհանգստություններ նկատվեցին: Սա հիմք է տալիս ենթադրելու, որ կայունությունը և խաղաղությունը երկրում մակերեսային է, իսկ յուրաքանչյուր արտակարգ իրավիճակի պայմաններում հետևանքները կարող են անկանխատեսելի լինել և լայնածավալ անկարգություններ հրահրել:

### Եգիպտոս

Թունիսում սկիզբ առած ապստամբական տրամադրություններն իրենց արտահայտությունը գտան նաև Եգիպտոսում: 2011 թ. հունվարի վերջին ժողովուրդը ոտքի կանգնեց՝ պահանջելով երկրում արդարության վերականգնում և Եգիպտոսի՝ ավելի քան 30 տարի նախագահի պաշտոնը զբաղեցրած Հուսնի Մուբարաքի հեռացումը իշխանությունից: Նրա ձերբակալությունից հետո իշխանությունը ժամանակավորապես անցավ Զինված Ուժերի Գերագույն Խորհրդի ձեռքը: Այս

<sup>3</sup> Barack Obama, Elections in Tunisia, The White House, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/10/23/statement-president-elections-tunisia>(մուտք՝ 13.07.2012թ.)

<sup>4</sup> Clinton Remarks After Meeting with Tunisian President Marzouki, U.S. Department of State, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2012/02/20120225151619su5.215961e-02.html#axzz2UEqBJKes> (մուտք՝ 16.03.2012թ.)

իրադարձություններին ԱՄՆ-ի պատասխանը չուշացավ: Մասնավորապես, 2011 թ. փետրվարի 1-ի հայտարարությամբ նախագահ Օբաման իր աջակցությունը հայտնեց ցուցարարներին: Նրա համոզմամբ միայն Եգիպտոսի ժողովուրդն էր իրավասու իր հայրենիքում իրականացնել փոփոխություններ՝ իր ձգտումներին և պահանջներին համաձայն: Նա մասնավորապես նշեց. «ԱՄՆ-ն շարունակում է մնալ Եգիպտոսի ընկերը և գործընկերը: Մենք պատրաստ ենք տրամադրել անհրաժեշտ օգնություն՝ ապահովելու համար անցումը ժողովրդավրության<sup>5</sup>: Գրեթե նույն տեքստով հանդես եկավ նաև ԱՄՆ պետքարտուղար Հիլարի Քլինթոնը Եգիպտոսի արտգործնախարար Նաբիլ ալ-Արաբիի հետ հանդիպման ժամանակ (մարտի 15, 2011 թ., Կահիրե)՝ նշելով, որ Եգիպտոսը՝ որպես ԱՄՆ-ի հավատարիմ դաշնակից և վստահելի երկիր, կարող էր ակնակալել ԱՄՆ-ի լիակատար աջակցությունը: Նույն հանդիպման շրջանակներում Հիլարի Քլինթոնը կարևորեց Եգիպտոսի տնտեսական ոլորտի բարեփոխումները, ինչի նպատակով ԱՄՆ-ն խոստացավ տրամադրել 90 միլիոն ԱՄՆ դոլար կարճաժամկետ ծրագրերի իրականացման համար<sup>6</sup>:

Այնուամենայնիվ, իրադարձությունների զարգացման այս փուլում չի բացառվում ԱՄՆ-Եգիպտոս հարաբերությունների վատթարացումը: 1980-ականներից ի վեր ԱՄՆ-ն Եգիպտոսին տրամադրել է 28 մլրդ դոլար<sup>7</sup>, ինչի շնորհիվ Եգիպտոսի տնտեսությունը զգալի աճ էր գրանցել: Սակայն, մյուս կողմից, ԱՄՆ-ի միջնորդությամբ 1979թ. կնքվել էր հաշտության պայմանագիր Եգիպտոսի և Իսրայելի միջև, որով Եգիպտոսին հետ վերադարձվեցին 1973 թ. կորցրած տարածքները, ինչպես նաև Եգիպտոսը ստացավ տարեկան 2 միլիարդ օգնության երաշխիք: Եգիպտոսում հակասիոնիստական տրամադրվածության

<sup>5</sup> President Barack Obama's speech, Grand Foyer, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/02/01/remarks-president-situation-egypt> (մուտք՝ 15.04.2012 թ.)

<sup>6</sup> Clinton's remarks with Egyptian Foreign Minister Nabil Al-Araby, <http://www.cfr.org/egypt/clintons-remarks-egyptian-foreign-minister-nabil-al-araby-march-2011/p24390> (մուտք՝ 15.04.2012 թ.)

<sup>7</sup> U.S. Relations with Egypt, [state.gov/r/pa/ei/bgn/5309.htm](http://state.gov/r/pa/ei/bgn/5309.htm) (մուտք՝ 27.11.2012 թ.)

լավագույն օրինակ է Եգիպտոսի նախագահ Մուհամմեդ Մուրսիի վիրավորական արտահայտությունները Իսրայելի վերաբերյալ 2013 թ. հունվարին CNN հեռուստատեսությանը տված իր հարցազրույցի շրջանակում: Ավելին, պաղեստինցիներին համարելով եգիպտացիների եղբայրը՝ Մուրսին հավելեց. «Պաղեստինցիները ունեն լիակատար իրավունք՝ կայացնելու որոշում իրենց ապագայի վերաբերյալ<sup>8</sup>»:

Այս հարցազրույցի շրջանակներում նախագահ Մուրսին անդրադարձավ նաև ԱՄՆ-ի հետ հարաբերություններին՝ նշելով, որ Եգիպտոսի հետագա զարգացման և կայունացման ուղղությամբ երկու կողմերի միջև բանակցային գործընթացները շարունակվում էին: Չնայած Մուրսիի այս հայտարարությանը, իրադարձությունները Եգիպտոսում ապացուցեցին, որ Եգիպտոսում իրավիճակը շարունակում է լարված մնալ: Այսպես, 2012թ. սեպտեմբերին Եգիպտոսում, ինչպես նաև Թունիսում և Լիբիայում ԱՄՆ-ի դեսպանատների վրա հարձակումները վկայում են այն մասին, որ իսլամիստները պատրաստ են ավելի կոշտ քայլերի դիմելու: Այս հարձակումների վերաբերյալ նախագահ Օբամայի հայտարարությունն ուսումնասիրելիս պարզ է դառնում, որ ամերիկյան կողմը մտավախություն ունի, որ այս անհանգստությունները դեռ կշարունակվեն և կտարածվեն նաև այլ երկրներում<sup>9</sup>:

Եգիպտոսում իրավիճակը շտկելու նպատակով 2012 թ. հուլիսին Կահիրեում ԱՄՆ պետքարտուղար Հիլարի Քլինթոնը հանդիպում ունեցավ նորընտիր նախագահ Մուհամմեդ Մուրսիի հետ, որի ընթացքում քննարկվեցին 3 հիմնական կետեր՝ տնտեսական զարգացում, կայունացում և ժողովրդավարության ամրապնդում: Հետագա անհանգստություններից խուսափելու և իրավիճակը կայունացնելու նպատակով Հիլարի Քլինթոնն

<sup>8</sup> Interview with Egypt President Mohamed Morsi, <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/1301/12/sitroom.01.html> (մուսը՝ 26.03.2013 թ.)

<sup>9</sup> President Obama's Remark on the Attack on U.S. Embassy, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/09/12/remarks-president-deaths-us-embassy-staff-libya> (մուսը՝ 05.05.2013թ.)

առաջարկեց մի շարք ռազմական պաշտոնյաների հեռացնել պաշտոնից: Ինչ վերաբերում է տնտեսության վերականգնմանը, պետքարտուղարը հայտարարեց, որ ԱՄՆ-ն հաստատում է իր ֆինանսական օգնությունը Եգիպտոսին<sup>10</sup>:

2013 թ. սկզբին ԱՄՆ-ն հաստատեց Եգիպտոսին տրամադրվող ամենամյա օգնությունը, ընդ որում՝ այդ օգնության զգալի մասն ուղղված է ռազմական ոլորտի հզորացմանը<sup>11</sup>: Եգիպտոսին լայնածավալ ռազմական օգնություն տրամադրելու ավանդույթը նկատելի էր նաև Մուբարաքի իշխանության օրոք: Ստացվում է, որ ԱՄՆ-ի կողմից տարբերակում չի դրվում մուբարաքյան և այժմյան Եգիպտոսի միջև: Հետևաբար, կարելի նշել, որ Օբամայի վարչակարգը Եգիպտոսում տիրող իրավիճակը կամ ըստ արժանվույն չի գնահատում, կամ էլ նրանց ձեռնտու է այսպիսի քաղաքականություն վարելը, քանի որ Եգիպտոսում ձևավորված իշխանությունը իր գործունեությամբ ընդհանուր առմամբ բավարարում է ԱՄՆ-ի պահանջներին: Մակայն երկրի ծանր տնտեսական և սոցիալական վիճակը, որն «Արաբական գարնան» իրադարձություններից հետո էլ ավելի է սրվել, ստիպում է ժողովրդին շարունակել բողոքի ցույցերը՝ միաժամանակ խորացնելով նրանց հակակրանքը ինչպես Եգիպտոսում ձևավորված նոր վարչակարգի, այնպես էլ ԱՄՆ-ի նկատմամբ:

## Լիբիա

Հեղափոխական ալիքներից զերծ չմնաց նաև Լիբիան: Այստեղ տիրող իրավիճակի վերաբերյալ նախագահ Օբաման պաշտոնական հայտարարությամբ հանդես եկավ 2011 թ. մարտի 18-ին, որտեղ նա դատապարտեց Լիբիայի իշխանություններին՝ մասնավորապես նշելով, որ նրանք ապստամբներին դիմավորեցին «երկաթյա բռունցքով»<sup>12</sup>: Նախագահ Մուամար

<sup>10</sup> Hilary Clinton's visit to Egypt, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2012/07/201207159065.html#axzz26v86Gde2> (մուտք՝ 20.09.2012թ.)

<sup>11</sup> Congressional Budget Justification, Volume 2, Foreign Operations, p. 148, <http://www.state.gov/documents/organization/185014.pdf> ( մուտք՝ 08.06.2013թ.)

<sup>12</sup> Remarks by President Obama on the Situation in Libya, <http://www.whitehouse.gov/>

Կադաֆին, ով արդեն չորս տասնամյակ իշխում էր Լիբիայում, ձեռնամուխ եղավ ապստամբական շարժումներն ամենադաժան ձևով ճնշելուն՝ կիրառելով զանգվածային ձերբակալություններ, սպանություններ, հարձակումներ հիվանդանոցների վրա, հիվանդների առևանգում և այլն:

Ստեղծված պայմաններում ԱՄՆ-ն և ԵՄ-ն պարբերաբար հայտարարություններով հանդես եկան՝ հորդորելով Կադաֆիին վերջ դնել բռնություններին, սակայն նրանց հորդորները մնացին անարդյունք: Այս իրադարձություններին ԱՄՆ-ի առաջին արձագանքը 2011 թ. փետրվարին Լիբիայում իր դեսպանատան փակումն էր, ինչպես նաև ԱՄՆ քաղաքացիների էվակուացումը: Ի պատասխան Կադաֆիի ագրեսիայի՝ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի նախաձեռնությամբ սառեցվեցին նրա ավելի քան 33 մլրդ արժողությամբ ակտիվները, կիրառվեց մի շարք պատժամիջոցներ, էմբարգո դրվեց գենքի վրա: Նախագահ Օբաման քննադատաբար արտահայտվեց Կադաֆիի մասին՝ մեջբերելով վերջինի խոսքերը, թե «ոչ մի զիջում և ներում չի լինելու» իր վարչակարգի դեմ հանդես եկող մարդկանց նկատմամբ<sup>13</sup>: Հատկանշական է, որ իր ելույթներում Օբաման մշտապես նշում էր միջազգային կառույցների՝ մասնավորապես Եվրամիության և Արաբական պետությունների լիգայի հետ իր համակարծիք լինելու փաստը, ինչպես նաև այն, որ ԱՄՆ-ի կողմից ձեռնարկված ցանկացած քայլ բխում էր ընդհանուր շահերից և համաձայնեցվում վերը նշված կառույցների հետ: Ավելին, նրա համոզմամբ այլևս անխուսափելի էր ռազմական ներխուժումը Լիբիա, ինչը բացառապես ուղղված էր նրա ժողովրդի անվտանգության ու ազատության ապահովմանը: Այս կապակցությամբ ԱՄՆ պետքարտուղար Հիլարի Բլինթոնը 2012 թ. մարտի 19-ին ՄԱԿ-ի Անվտանգության Խորհրդում հայտարարությամբ հանդես եկավ, ըստ որի՝ ԱՄՆ-ն իր համաձայնությունն էր հայտնում կոալիցիայի ընդունած որոշմանը. այն է՝ կիրառել ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի 1973 բանաձևը: Այդ բանաձևի համաձայն Լիբիայի օդային տարածքը

the-press-office/2011/03/18/remarks-president-situation-libya (մուտք՝ 15.07.2012թ.)

<sup>13</sup> Տե՛ս նույն տեղում

հայտարարվեց անթոխչք գոտի, սառեցվեցին իշխանության ներկայացուցիչների հաշիվները, խստացվեց զենքի էմբարգոն<sup>14</sup>: Նախագահ Օբաման կարևորեց արաբական երկրների առաջնորդների ակտիվ ներգրավվածությունը այս գործողություններում<sup>15</sup>: Այնուամենայնիվ, ինչպես պարզ է դառնում Քլինթոնի ելույթից, և՛ կոալիցիան<sup>16</sup>, և՛ ԱՄՆ-ն ձգտում էին իրավիճակը հարթել խաղաղ բանակցությունների և դիվանագիտության ճանապարհով, սակայն Կադաֆիի գործելաոճը նրանց ստիպեց կիրառել ռազմական ուժ, ինչի արդյունքում հաջողվեց տապալել Կադաֆիի ռեժիմը:

ԱՄՆ-ը Լիբիայի հետ կապված հստակ ուրվագծված նպատակներ և շահեր ունի: Կադաֆիի դեմ պայքար ծավալելու առաջին պատճառն այն էր, որ դրանով ԱՄՆ փորձում էր ապահովագրել իրեն Կադաֆիի կողմից եկող իրական վտանգից, կանխել նրա ուղղակի և անուղղակի քայլերն ընդդեմ ամերիկյան ժողովրդի: Երբ 2005 թ. Լիբիան վերջնականապես հրաժարվեց միջուկային ծրագրի գաղափարից, հող ստեղծվեց նրան ինտեգրել միջազգային հանրությանը: Սակայն Կադաֆիի վարած ինքնուրույն քաղաքականությունը, որը, մեղմ ասած, չէր համապատասխանում տարածաշրջանում ԱՄՆ-ի հետապնդած շահերին, ստիպեց ձեռնարկել առավել կոշտ միջոցառումներ: ՆԱՏՕ-ի հետ համատեղ ուժերով Լիբիայի օդային տարածքը հայտարարվեց ոչ-թոխչքային գոտի, շարունակվեց ճնշումը Կադաֆիի և նրա կողմնակիցների վրա, ինչպես նաև խորացվեց նրանց մեկուսացումը: Քլինթոնը որակեց սա որպես «Լիբիայի քաղաքացիների անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջազգային քայլ» և հայտարարեց, թե «ԱՄՆ-ն պաշտպանում է ինքնիշխան, կայուն և ամբողջական Լիբիայի կառուցման

<sup>14</sup> UN Security Council Resolution 1973(Libya), <http://www.cfr.org/libya/un-security-council-resolution-1973-libya/p24426>, (մուտք՝ 14.09.2012թ.)

<sup>15</sup> Clinton's Remarks on UNSC Resolution 1973 Regarding Syria, <http://www.cfr.org/libya/clintons-remarks-uns-c-resolution-1973-regarding-libya-march-2011/p24437> (մուտք՝ 18.05.2012թ.)

<sup>16</sup> «Արաբական պետությունների լիգա», ԵՄ, ԱՄՆ:



գաղափարը և աջակցում միջազգային կառույցների՝ ՆԱՏՕ-ի, Եվրամիության, ՄԱԿ-ի ձեռնարկած միջոցառումներին այս ուղղությամբ<sup>17</sup>»։ Ի վերջո, ՆԱՏՕ-ի ուժերի օգնությամբ Լիբիան առավել քան 40 տարի ղեկավարած Մուամար Կադաֆիի վարչակարգը տապալվեց, իսկ ԱՄՆ-ն առավել ազատ գործելու հնարավորություն ստացավ։

Բայցևայնպես, Լիբիայում անհանգստությունները նկատելի են մինչ օրս։ Այս իրավիճակը շտկելու նպատակով ԱՄՆ-ն շարունակում է սերտ համագործակցել Լիբիայի իշխանությունների հետ։ Մասնավորապես, 2013 թ. մարտին հանդիպում տեղի ունեցավ ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ջոն Բերիի և Լիբիայի վարչապետ Ալի Ջեյդանի միջև։ Հանդիպման շրջանակներում Ջոն Բերին հայտարարեց, որ Միացյալ Նահանգները կշարունակի օգնություն տրամադրել երկրի անվտանգությունը ապահովելու, նախկին վարչակարգից մնացած քիմիական զենքերը տնօրինելու, ինչպես նաև երկրում առկա տնտեսական վիճակը բարելավելու նպատակով<sup>18</sup>։ Ավելին, Լիբիայի հետ վերականգնվեցին նաև դիվանագիտական հարաբերությունները։ Ինչպես հայտնի է, 2013 թ. մարտի 13-ին նախագահ Օբամայի որոշմամբ Դեբորա Ջոնսը նշանակվեց Լիբիայում ԱՄՆ-ի դեսպան<sup>19</sup>։

## Միրիա

Արաբական աշխարհի հեղափոխական տրամադրությունները իրենց արձագանքը ստացան նաև Միրիայում։ Եթե նախորդ երեք երկրների դեպքում հնարավոր էր իրականացնել իշխանափոխությունը և համեմատաբար կայունացնել

<sup>17</sup> Clinton's Remarks on UNSC Resolution 1973 Regarding Syria, <http://www.cfr.org/libya/clintons-remarks-uncs-resolution-1973-regarding-libya-march-2011/p24437> (մուտք՝ 18.05.2012թ.)

<sup>18</sup> Remarks With Libyan Prime Minister Ali Zeidan, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/03/206147.htm> (մուտք՝ 13.04.2013թ.)

<sup>19</sup> President Obama Announces More Key Administration Posts, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/13/president-obama-announces-more-key-administration-posts> (մուտք՝ 18.03.2013թ.)

իրավիճակը, ապա Սիրիայի դեպքում այդ անհանգստությունները վերաճեցին պատերազմի, որը շարունակվում է մինչ օրս:

Սիրիայում հանրային ցույցերին և ապստամբությանն ի պատասխան՝ պաշտոնական Վաշինգթոնը շարունակաբար հայտարարություններով դիմել է Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ-Ասադին՝ պահանջելով դադարեցնել բռնությունները և պայմաններ ստեղծել երկրում ժողովրդավարություն հաստատելու համար:

Մասնավորապես, 2011 թ. ապրիլի 22-ին Օբաման հայտարարությամբ հանդես եկավ, որտեղ խիստ քննադատեց ալ-Ասադի որդեգրած քաղաքականությունը, նրա կողմից իրականացվող բռնություններն իր ժողովրդի նկատմամբ, ինչպես նաև Իրանի օգնությանը դիմելու նրա փորձերը. «Իր ժողովրդի ձայնը լսելու փոխարեն, ալ-Ասադը մեղադրում է օտարներին և դիմում Իրանի օգնությանը իր քաղաքացիներին ճնշելու նպատակով<sup>20</sup>»: Այս հայտարարությունը զարմանալի չէ, իսկ դրա տեքստը ավելի քան տրամաբանական է: Այն է՝ Սիրիա-Իրան համագործակցությունը ցանկալի չէ ԱՄՆ-ի համար՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Սիրիան Իրանի անկյունաքարային հենակետն է տարածաշրջանում, ում օգնությամբ Իրանը ապահովում է իր ներկայությունը արաբական երկրներում: Հետևաբար, Սիրիայի թուլացումով զգալի կնվազի Իրանի դերակատարությունը տարածաշրջանում: Սիրիայի թուլացումը նաև ենթադրում է տարածաշրջանում Ռուսաստանի և Չինաստանի շահերի ոտնահարում, իսկ այս երկու գերտերությունների համար Մերձավոր Արևելքը կարևոր մարտավարական, տնտեսական և էներգետիկ նշանակություն ունի: Եվ պատահական չէ, որ Արևմուտքը ու մասնավորապես ԱՄՆ-ն Իրան-Ռուսաստան-Չինաստան դաշինքին հաճախ մեղադրում են սիրիական ճգնաժամի կարգավորման գործընթացը խոչընդոտելու մեջ:

<sup>20</sup> A Statement by President Obama on Syria, <http://www.whitehouse.gov/blog/2011/04/22/statement-president-obama-syria> (մուտք՝ 09.03.2012թ.)

Անդրադատնալով ԱՄՆ-ի վարած քաղաքականությանը այս հիմնահարցի ուղղությամբ՝ նշենք, որ 2011 թ. օգոստոսի 18-ին Սիրիային ուղղված իր ելույթի ընթացքում Օբաման ընդգծեց, որ ԱՄՆ-ը Սիրիային չէր պարտադրում ժողովրդավարություն: «Յուրաքանչյուր սիրիացի ինքն է ընտրելու իր առաջնորդին և մենք կհարգենք նրա ցանկությունը. ոչ մի արտաքին միջամտություն<sup>21</sup>»: Սակայն մյուս կողմից էլ հենց նույն ելույթի ժամանակ նախագահ Օբաման պաշտոնապես հայտարարեց «աննախադեպ սանկցիաների» իրականացման մասին ընդդեմ Սիրիայի իշխող վարչակարգի՝ այն ֆինանսապես մեկուսացնելու նպատակով: Մասնավորապես, սառեցվեցին Սիրիայի կառավարության ակտիվները, արգելվեց այդ երկրում ներդրումներ կատարել, ինչպես նաև ԱՄՆ ներկրել սիրիական նավթ<sup>22</sup>: Նույն օրը ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Հիլարի Քլինթոնը հայտարարեց, որ նախագահ Օբամայի կողմից ձեռնարկված քայլերն ուղղված էին ռեժիմի հետագա մեկուսացմանը, սակայն մյուս կողմից էլ նշեց. «Մենք միջոցներ կձեռնարկենք մեղմացնելու այդ սանկցիաների բացասական ազդեցությունը Սիրիայի ժողովրդի վրա<sup>23</sup>»: ԱՄՆ-ի կառավարությունը հնարավոր յուրաքանչյուր քայլի դիմում է ակ-Սադիին իշխանությունից հեռացնելու նպատակով՝ մշտապես նշելով, որ դրանք ուղղված են գործող իշխանությանը և նպատակ չունեն վնաս հասցնելու խաղաղ քաղաքացիներին:

Սիրիայի ֆինանսական մեկուսացմանը հաջորդեց դիվանագիտական մեկուսացումը: Դեռ 2012 թ. հունվարի 31-ին պետքարտուղար Հիլարի Քլինթոնը հայտարարեց Սիրիայում ԱՄՆ-ի դեսպանատան փակման մասին: Պաշտոնական Վաշինգթոնի այս քայլը հստակ ուղերձ էր ակ-Սադիին, որ ԱՄՆ-ն

---

<sup>21</sup> Statement by President Obama on the Situation in Syria, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria> (մուտք՝ 09.03.2012թ.)

<sup>22</sup> Տե՛ս նույն տեղում

<sup>23</sup> Clinton's Remarks on the Situation in Syria, <http://www.cfr.org/syria/clintons-remarks-situation-syria-august-2011/p25664> (մուտք՝ 09.03.2012թ.)

այլևս չի ճանաչում նրա իշխանությունը և պատրաստ է առավել կոշտ քայլերի նրան իշխանությունից հեռացնելու համար:

Հարկ է նշել, որ Սիրիայում տիրող իրավիճակը հաճախ նույնացվում էր Լիբիայի հետ և կարծիքներ էին հնչում, որ Սիրիայում հետագա իրադարձությունները կարող են զարգանալ լիբիական սցենարով: Այդ առիթով 2012 թ. մարտի 18-ին Հիլարի Քլինթոնը նշեց, որ այդ համեմատությունները սխալ էին, և որ Սիրիայում առաջացած խնդիրները պահանջում էին համապատասխան լուծումներ: Նա նաև անդրադարձավ Սիրիայում տարբեր կրոնական պատկանելություն ունեցող քաղաքացիներին՝ ալավիներին, սուննի մուսուլմաններին, քրիստոնյաներին՝ նշելով, որ վերջիններիս նկատմամբ դիրքորոշումը նույնը կմնա նոր իշխանության օրոք, և նրանք պետք է համերաշխ գոյակցեն հանուն ավելի հզոր Սիրիայի<sup>24</sup>:

Սիրիայի հիմնախնդիրը լուծելու նպատակով 2012 թ. փետրվարի 24-ին Թունիսում կազմակերպվեց «Սիրիայի բարեկամների» խմբի հանդիպումը<sup>25</sup>, որի հիմնական նպատակն էր ուղիներ մշակել սիրիական հիմնախնդրի լուծման համար: Հանդիպման ընթացքում ԱՄՆ ներկայացնող Հիլարի Քլինթոնը առաջ քաշեց խնդրի լուծման երեք հիմնական ուղղություն.

1. ուժեղացնել գործող իշխանությունների վրա ճնշումները,
2. տրամադրել հումանիտար օգնություն,
3. հող պատրաստել ժողովրդավարական կարգեր հաստատելու համար<sup>26</sup>:

2013 թ. մարտի 6-ին ունեցած ելույթի ընթացքում Օբաման բացառեց Սիրիայի խնդրի միանշանակ լուծումը ռազմական ներխուժման ճանապարհով, առավել ևս անհնար համարեց ԱՄՆ-

<sup>24</sup> U.S. State Department Statement on Embassy Closure in Syria, <http://www.cfr.org/syria/us-state-department-statement-embassy-closure-syria-february-2012-com/2012/02/06/us/syria-embassy-closed>(մուտք՝ 10.03.2012 թ.)

<sup>25</sup> Սիրիայի բարեկամների խմբի անդամ-երկրներն էին Թուրքիան, Հորդանան, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Սաուդյան Արաբիա, Մեծ Բրիտանիա, Իտալիա, Միացյալ Արաբական Էմիրություններ, Եգիպտոս, Կատար և ԱՄՆ:

<sup>26</sup> <http://www.cfr.org/syria/clintons-remarks-friends-syrian-people-meeting-february-2012/p27482>

ի կողմից ռազմական գործողություններ միայնակ ծավալելը: Նրա համոզմամբ՝ Միացյալ Նահանգների ներխուժումը Սիրիա ցանկալի չէ, ավելին, նա կողմ է հանդես գալիս հարցի դիվանագիտական լուծմանը: Սիրիայում ռազմական միջամտությունը քիչ հավանական է, քանի որ դրա համար անհրաժեշտ է ունենալ Ռուսաստանի, Չինաստանի, ինչպես նաև Իրանի հավանությունը, իսկ վերջիններս շարունակաբար վետո են դնում Սիրիայի դեմ պատժամիջոցների վրա: Այնուամենայնիվ, թեև նախապես նախագահ Օբաման միանշանակ մերժում էր սիրիական ընդդիմությանը զենք տրամադրել, 2013 թ. մայիսի 2-ին Մեծ Բրիտանիայի և ԱՄՆ-ի պաշտպանության նախարար Ֆիլիպ Համմոնդի և Չաք Հեյզելի մասնակցությամբ մամուլի ասուլիսի ժամանակ հայտարարվեց, որ երկու կողմերը սկսել են բանակցությունները սիրիական ընդդիմությանը զենք տրամադրելու վերաբերյալ<sup>27</sup>: Այս գործընթացը դեռևս բանակցային փուլում է, իսկ նախագահ Օբաման հստակ դիրքորոշում չի արտահայտել այս կապակցությամբ:

2013 թ. մայիսին հանդիպում տեղի ունեցավ ԱՄՆ պետքարտուղար Ջոն Բերիի և ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովի միջև: Այդ հանդիպման արդյունքում որոշում կայացվեց բանակցությունների նոր փուլ սկսել Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ-Ասադի հետ, որն ուղղված կլինի 2012 թ. ընդունված Սիրիայի հարցերով Ժնևյան կոմյունիկեի իրականացմանը<sup>28</sup>: Այդ կոմյունիկեում նախատեսվում է ստեղծել անցումային իշխանություն՝ բաղկացած ներկա վարչակարգի և ընդդիմության ներկայացուցիչներից, ընդ որում՝ Սիրիայի հասարակության բոլոր շերտերը պետք է ընդգրկված լինեն այսպես կոչված «Ազգային երկխոսության» գործընթացում: Հարկ եղած դեպքում նախատեսվում է վերանայել երկրի Սահմանադրությունը, ինչպես

<sup>27</sup> Joint Press Conference with Secretary Hagel and Secretary Hammond from the Pentagon, <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=5231> (մուտք՝ 18.05.2013թ.)

<sup>28</sup>Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/05/209117.htm> (մուտք՝ 10.05.2013թ.)

նան իրավական համակարգը<sup>29</sup>: Միրիական ճգնաժամի կարգավորման հարցով նմանատիպ նախաձեռնություններ, ինչպես արդեն համոզվեցինք, շատ են իրականացվել, սակայն՝ ապարդյուն:

Իրավիճակը Մերձավոր Արևելքում այսօր էլ շարունակում է մնալ անկանխատեսելի և պայթյունավտանգ: Ներկայում միջազգային հասարակության ուշադրության կենտրոնում է սիրիական ճգնաժամը: Այս հարցի կարգավորման գործընթացում ներգրավված մեծ տերությունները լուծումը տեսնում են բանակցային ճանապարհով, թեև մինչ այժմ այդ մոտեցումը շոշափելի արդյունքի չի հանգեցրել: Թունիսի, Եգիպտոսի և Լիբիայի վերաբերյալ կարելի է նշել, որ անցումը նոր կարգերի պայմանականորեն ավարտված է համարվում: Քննարկված բոլոր երկրներում զանգվածային անհանգստություններն ու դժգոհությունները դեռևս շարունակվում են, ինչը ցույց է տալիս, որ վերջին երկու տարվա ընթացքում այս տարածաշրջանում տեղի ունեցող քաղաքական, հասարակական, տնտեսական գործընթացները, որոնք հսկայական մարդկային և ֆինանսական ռեսուրսներ իլեցին, դեռ չեն տվել սպասված արդյունքները:

<sup>29</sup>Action Group for Syria, Final Communiqué 30.06.2012, <http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf> (մուտք՝ 10.05.2013թ.)